

अर्जुनेयुद्धादुपरतेमत्पुत्रानिष्कटंकराण्यंप्राप्स्यंतीत्याशावंतराजानंप्रतिसंजयउवाच तंतथेति तमर्जुनं तथास्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याममाधवेत्युक्तप्रकारेण कृपयास्नेहेननतुदययापरदुःखप्रहाणेच्छारूपया तस्याःपरदौर्बल्यनिश्चयोत्तरभाविन्याःअर्जुनेयदिवानोजयेयुरितिस्वपराजयमाशंकमानेदुर्भगत्वात् यानेवहत्वानजिजीविषामइतिस्नेहातिशयसूचकवाक्यशेषविरोधाच्च आविष्टं व्याप्तं विषीदंतं सीदंतिममगात्राणीत्यादिनाउक्तरूपंविषादंप्राप्तुवंतं इदं वक्ष्यमाणंवाक्यंवचनीयंउवाच मधुसूदनइतिदुष्टहंतृत्वादेवार्जुनंनिमित्तीकृत्यत्वत्पुत्रानपिहनिष्यत्येवेतिवयाजयाशानकार्येतिभावः ॥ १ ॥ अर्जुनमुद्योजयन्श्रीभगवानुवाच कुतइति कश्मलंवैकुण्ठं विषमेयुद्धसंकटे अनार्यैर्भीरुभिर्जुष्टंसेवितंनतुत्वादृशैःशूरैःनआर्यैर्जुष्टमितिवा यत्तुआर्यैरजुष्टमिति विग्रहोदर्शितस्तदर्थेक्येपिपदव्युत्क्रमदोषादुपेक्ष्य अतएवास्वर्ग्यमकीर्त्तिकरंच हेअर्जुनस्वच्छस्वभाव तवनैतद्युक्तमितिभावः ॥ २ ॥ तदेवाहक्लैव्यमिति क्लैव्यंनिर्वीर्यत्वं नचशक्रोम्यवस्थातुमित्युक्तरूपमागाः नैतत्त्वयिमहादेवप्रतिभट्टेयुक्तं अतःक्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंनतुशक्तिसहायाद्यभावकृतं तत्त्यक्त्वाउत्तिष्ठयुद्धाय परंतपशत्रुतापन ॥ ३ ॥ ननुशत्रवोवास्वभावदुष्टावातापनीयाःनतुबांधवाःसाधवश्चेत्यर्जुनउवाच कथमिति मधुसूदनारिसूदनेतिसंबोधयन्तवापिदुष्टानपिशत्रून्नेवतापयतःपूजार्हौअदुष्टौगुरुचभीष्मद्रोणौजहीतिवक्तुमयुक्तमितिसूचयति समानार्थकमिदंसंबोधनद्वयंवक्तुःशोकैर्नविक्रवत्वान्नपौनरुक्त्यदोषावहमित्यन्ये इषुभिरिति ताभ्यांसह संजयउवाच तंतथाकृपयाविष्टमश्रपूर्णाकुलेक्षणं ॥ विषीदंतमिदंवाक्यमुवाचमधुसूदनः ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितं ॥ अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्त्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥ क्लैव्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते ॥ क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३ ॥ अर्जुनउवाच कथंभीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन ॥ इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन ॥ ४ ॥ गुरुनहत्वाहिमहानुभावान्श्रेयोभोक्तुंभैक्षमपीहलोके ॥ हत्वार्थकामांस्तुगुरुनिहवभुंजीयभोगानरुधिरप्रदिग्धान् ॥ ५ ॥ नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः ॥ यानेवहत्वानजिजीविषामस्तेवस्थिताःप्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥ ६ ॥

वाचापियोद्धुमशक्यंकिमुतबाणैरितिभावः ॥ ४ ॥ ननुयुद्धोद्यतानागुरुणामपिवधःश्रेयानित्याशंक्याह गुरुनिति यद्यपित्वदुक्तंप्रशस्तमेवतथापिमहानुभावान्गुरुनहत्वाभैक्षमेवभोक्तुंश्रेयःप्रशस्ततरं एवंहिगुरुं त्यक्त्वादुर्योधनादीनेवदुष्टान्जहीत्याशंक्याह अर्थकामानिति धनार्थिनोगुरवोवश्यंदुर्योधनसाहाय्यंकरिष्यंतिनेतद्वधोपिप्रसक्तएवेत्यर्थः तुशब्दःपक्षांतरोपन्यासार्थःइहैवनतुपरलोके भुंजीयेतिसंप्रश्लेष्टं गुरुनहत्वाभैक्षंश्रेयःउतहत्वाभोगसंपादनंश्रेयइतिसंप्रश्लेख्यमेवांत्यपक्षेदूषणमाह रुधिरप्रदिग्धानिति ॥ ५ ॥ एवंहिभैक्षमेवतवश्रेयइत्याशंक्याह नचैतदिति यद्यप्यक्षत्रियस्यभैक्षमेवेष्टं तथापि नःअस्माकंक्षत्रियाणांभैक्षभोगयोर्मध्येकतरत्गरीयइतिवयंनविद्मः ननूक्तंयुद्धमेवगरीयइतितत्राह यद्वेति यदिवावयंजयेमशत्रून्यदिवानोस्मान्शत्रवएवजयेयुःइदमपिनविद्मः अंत्यपक्षेपुनर्मरणमप्रार्थितंभैक्षमेववापद्यतइतिभावः ननुमयिसहायेसतितवजयएवनिश्चितइत्यतआह यानेवेति इष्टनाशाज्योपिपराजयरूपएवेत्यर्थः यत्तुनिश्चितेपिभैक्षश्रेयस्त्वेपुनर्युद्धभैक्षयोःकतरत्श्रेयइतिसंशयोनोचितःअतो नःअस्माकंमध्ये कतरत्सैन्यंगरीयइतिव्याख्येयमिति तदसत् धर्मसंभूद्वेताइतिवाक्यशेषादुक्तसंशयस्यैवोचितत्वात् सैन्यंगरीयस्त्वसंशयेनैवजयसंशयेऽन्यथासिद्धेऽन्यतरसंशयस्यवैयर्थ्यात् विशेषाध्याहारदोषाच्च ॥ ६ ॥